

УДК 373.2.015.31:159.942.4-053.4:372.4

DOI: <https://doi.org/10.35774/gsip2025.02.288>

Григорій ТЕРЕЩУК

доктор педагогічних наук, професор,
Тернопільський національний педагогічний університет
ім. Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1717-961X>

Олександра ЯНКОВИЧ

доктор педагогічних наук, професор,
Тернопільський національний педагогічний університет
ім. Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4253-5954>

Тетяна ГЛАДЮК

кандидат педагогічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
ім. Володимира Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5255-621X>

ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Анотація. У статті здійснено теоретичний аналіз понять «емоція», «емоційна компетентність», «театралізована діяльність»; визначено структурні компоненти емоційної компетентності старшого дошкільника та охарактеризовано їх розвиток у старшому дошкільному віці засобами театралізованої діяльності. Виокремлено основні напрями емоційного розвитку та співвіднесено їх із відповідними компетентностями, визначеними у Базовому компоненті дошкільної освіти України. Окреслено засоби театралізованої діяльності для формування емоційної компетентності старших дошкільників: рольові ігри та сценічні образи, гра з іграшками та реквізитом, взаємодія у групових сценках, обговорення почуттів персонажів, спостереження за емоціями партнерів, інсценування життєвих ситуацій із різними емоційними станами персонажів, обговорення їхніх реакцій, розігрування сцен тощо.

Театралізовану діяльність розглянуто як комплексний педагогічний ресурс, що інтегрує емоційний, когнітивний і соціальний розвиток старших

© Григорій Терещук, Олександр Янкович, Тетяна Гладюк, 2025

дошкільників, забезпечуючи формування в них цілісної системи емоційної компетентності, необхідної для подальшої успішної взаємодії у школі та повсякденному житті. Доведено, що театралізована діяльність має значний психолого-педагогічний потенціал у розвитку емоційної компетентності дітей старшого дошкільного віку, оскільки забезпечує цілісне долучення дитини до емоційно насичених ситуацій, сприяє усвідомленню, вираженню та регуляції емоцій, розвиває здатність розпізнавати емоції інших, формує емпатію, рефлексію та навички соціальної взаємодії. Поєднання художнього образу, рольового перевтілення та моделювання життєвих ситуацій обґрунтовує ефективність театралізованої діяльності як засобу формування основних компонентів емоційної компетентності старших дошкільників.

Ключові слова: емоція, емоційна компетентність, емпатія, театралізована діяльність, засоби театралізованої діяльності, дошкільна освіта, заклад дошкільної освіти, старші дошкільники, освітній процес.

Grygorii TERESHCHUK

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University,
Ternopil, Ukraine*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1717-961X>

Oleksandra YANKOVYCH

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University,
Ternopil, Ukraine*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4253-5954>

Tetyana HLADIUK

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University,
Ternopil, Ukraine*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5255-621X>

THEATRALISED ACTIVITY AS A MEANS OF DEVELOPING THE EMOTIONAL COMPETENCE OF OLDER PRESCHOOL CHILDREN

Abstract. The article presents a theoretical analysis of the concepts of «emotion», «emotional competence», and «theatricalised activity»; identifies the structural components of emotional competence in older preschool children and characterises their development through theatricalised activity in the senior preschool age. The main directions of emotional development are defined and correlated with the relevant competences specified in the State Standard of Preschool Education of Ukraine. The

key means of theatricalised activity for developing emotional competence in older preschoolers are outlined: role-play and stage images, play with toys and props, interaction in group scenes, discussion of characters' feelings, observing partners' emotions, dramatizing life situations featuring various emotional states, discussing characters' reactions, performing scenes, etc.

Theatricalised activity is considered a comprehensive pedagogical resource that integrates the emotional, cognitive and social development of older preschoolers, ensuring the formation of a holistic system of emotional competence necessary for successful interaction in school and everyday life. The study demonstrates that theatricalised activity possesses substantial psycho-pedagogical potential for developing emotional competence in older preschool children, as it provides meaningful engagement in emotionally rich situations, promotes the awareness, expression and regulation of emotions, enhances the ability to recognise others' emotions, and develops empathy, reflection and social interaction skills. The combination of artistic imagery, role transformation and the modelling of life situations substantiates the effectiveness of theatricalised activity as a means of forming the key components of emotional competence in older preschoolers.

Keywords: emotion, emotional competence, empathy, theatricalised activity, means of theatricalised activity, preschool education, preschool institution, older preschool children, educational process.

Постановка проблеми. У сучасних умовах зростає потреба у формуванні в дошкільників емоційної компетентності як основи успішної соціальної взаємодії, психологічної стійкості та здатності регулювати власні переживання в умовах освітнього процесу закладу дошкільної освіти. Попри значну увагу до емоційного розвитку дитини у практиці дошкілля акцент часто залишається на пізнавальних уміннях, тоді як емоційний досвід формується стихійно та нерівномірно. Театралізована діяльність, яка поєднує образність, рольову взаємодію та художнє переживання, має значний потенціал у розвитку здатності дошкільників розпізнавати, виражати й контролювати емоції. Однак питання щодо ефективності використання театралізованих засобів саме для формування емоційної компетентності досі вивчене недостатньо й потребує ретельного, всебічного теоретичного та практичного обґрунтування. Тому актуальним є дослідження можливостей театралізованої діяльності як ресурсу емоційного розвитку дітей старшого дошкільного віку.

Аналіз досліджень. Дефініція «емоції» у психологічному словнику (В. Синявський та О. Сергєєнкова) трактується як «психічні стани людини, в яких реалізується безпосереднє ситуативне переживання особистістю значущості діючих на неї явищ і ситуацій, задоволення чи незадоволення її актуальних потреб» [Синявський, Сергєєнкова, 2007, С. 96]. У педагогічному словнику С. Гончаренка поняття «емоції» означає «реакції людини на дію внутрішніх і зовнішніх подразників, які мають яскраво виражене суб'єктивне забарвлення і охоплюють усі види чутливості й переживань» [Гончаренко, 1997, С. 116].

Емоційну сферу особистості вивчали багато психологів, зокрема П. Екман, Т. Кириленко, М. Бригадир, Т. Малкова, В. Зарицька, Г. Гуд та ін.

Науковець О. Ходаківський, аналізуючи сучасні підходи до історії емоцій, зазначає, що, за даними нейробіологів, емоційне переживання об'єднує тіло і мозок, а культура формує їхній взаємозв'язок, у результаті чого людину розуміють як біокультурну особистість [Ходаківський, 2022].

Психолог П. Екман виокремив сім базових емоцій людини, які легко розпізнати за мімікою, жестами та поведінкою. Це гнів, страх, відраза, сум, здивування, презирство та радість [Ekman, 1992]. К. Ізард додав до цього переліку ще інтерес (цікавість) та сором (почуття провини), що пов'язані з оцінкою власної поведінки та соціальними нормами [Izard, 1992].

Мета статті - дослідити психолого-педагогічний потенціал театралізованої діяльності як засобу розвитку емоційної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Розвиток емоційної компетентності є важливою складовою виховання старших дошкільників і передбачає цілеспрямовану роботу педагогів. Завдання вихователів закладу дошкільної освіти – спрямовувати освітню діяльність на навчання дітей старшого дошкільного віку розпізнавати та усвідомлювати власні базові емоції та емоції інших людей для закладення ефективного підґрунтя щодо розвитку їх емоційної компетентності.

Поняття «емоційна компетентність» ввела науковиця К. Саарні у 1990 році. Її сутність вона вбачала у поєднанні умінь, серед яких – здатність до усвідомлення власних емоцій, їх вираження та регуляції, розпізнавання емоцій інших людей, соціальної взаємодії та емоційного саморозвитку [Saarni, 1999].

Досліджували вищеописане поняття М. Баклі, Д. Гоулман, В. Зарицька, В. Борисенко, С. Забаровська та ін.

До прикладу, поняття «емоційна компетентність» трактують як «здатність особистості до саморегуляції емоцій та розпізнавання, розуміння емоцій інших людей, до рефлексії як механізму осмислення емоцій, способів їх прояву в себе та інших, причин їх виникнення, прогнозування їх протікання та наслідків, до яких може призвести їх неадекватний прояв» [Забаровська, 2024, С. 51].

Нам імponує запропонована Я. Раєвською та О. Соляковою класифікація чотирьох базових компонентів емоційної компетентності, яка охоплює рефлексію, саморегуляцію, регуляцію взаємин, а також емпатію та системно відображає основні аспекти розвитку емоційних умінь у дітей [Раєвська, Солякова, 2021].

У Базовому компоненті дошкільної освіти (БҚДО) України формування емоційної компетентності дитини інтегровано у систему очікуваних результатів навчання, тобто вона відображається та функціонує як частина основних компетентностей, будучи їхньої невід'ємною складовою. Наприклад, в особистісній (емоційно-ціннісній) компетентності, що охоплює ставлення до себе та інших, переживання, почуття приналежності, поваги та інтересу. Емоційна регуляція та здатність керувати емоціями прослідковується у

соціальній компетентності старшого дошкільника, яка передбачає комунікацію та ефективну групову взаємодію. Емоційні аспекти посідають вагомe місце у формуванні компетентностей, пов'язаних із здоров'ям та безпекою, оскільки психоемоційний стан має значний вплив на формування та гармонійний розвиток особистості дитини. Вміння дитини керувати емоціями означено однією із основних компетентностей, спільних для дошкільної та початкової освіти, адже воно забезпечує успішну взаємодію, саморегуляцію та адаптацію в різних життєвих ситуаціях. Педагогічна діяльність вихователя має бути спрямована на усвідомлену та наскрізну інтеграцію розвитку емоційних умінь у всі напрями дошкільної освіти [Базовий компонент дошкільної освіти України, 2021].

Зазначимо, що у БКДО України серед ключових компетентностей інваріантної частини означено мистецько-творчу, яка поділяється на художньо-продуктивну, музичну та театралізовану [Базовий компонент дошкільної освіти України, 2021]. На нашу думку, саме театралізована діяльність дитини в умовах освітнього процесу закладу дошкільної освіти забезпечує ефективне формування у неї емоційної компетентності, оскільки тісно пов'язана із драматичним мистецтвом, музикою, образотворчим мистецтвом, літературою, хореографією тощо. Поєднання у театралізованій постановці різних видів мистецтва створює багатий емоційний досвід дитини, забезпечує можливість розвивати уяву, креативність, а також емоційну чутливість, тренувати навички самовираження та співпереживання, формує основу для соціальної взаємодії та засвоєння норм поведінки у колективі.

О. Олійник підкреслює, що театралізована діяльність є послідовним і системним процесом, який розпочинається з ознайомлення з літературною основою майбутнього спектаклю та підготовки дитячого сприймання. Він охоплює детальний аналіз сюжету та вчинків персонажів, обговорення можливих стратегій їхньої поведінки, продовжується пробами себе в обраній ролі, осмисленням і розучуванням діалогів, самостійним втіленням образу героя та задуму вистави. Чітка етапність і тривалість цього процесу у старших дошкільників сприяє розвитку емоційної компетентності та емпатії [Олійник, 2010].

Театралізована діяльність старшого дошкільника – це організоване творче перевтілення, у якому дитина освоює ролі персонажів, аналізує їхні вчинки та переживання, моделює поведінку героїв і виражає власні емоції через сценічні образи. Вона дає можливість створити практичну ситуацію для навчання дітей емоційній свідомості та соціальним навичкам через активне відтворення реальних і вигаданих життєвих ситуацій. Таким чином, театралізована діяльність одночасно є ефективним засобом розвитку всіх основних компонентів емоційної компетентності дітей старшого дошкільного віку, формуючи у них цілісну систему емоційних умінь і соціально значущих навичок.

Платформа для розвитку дошкільнят «НУМО», розроблена за участі експертів UNICEF та Міністерства освіти та науки України, у розділі «Я та емоції» також акцентує увагу на розвитку емоційної компетентності старших дошкільників. На цій платформі емоції визначено так званим «ланцюжком»

зв'язку дитини з навколишнім середовищем. Педагоги зазначають: дитина 5–6 років має усвідомити те, що емоцій не буває «поганих» чи «хороших», вони можуть бути лише з позитивним або негативним забарвленням, водночас шкодити собі чи іншим через них не можна.

На цій навчальній платформі представлено розроблені авторами «сходинки» розвитку емоційної компетентності старшого дошкільника [НУМО. Офіційна платформа для навчання та розвитку, 2020]. Проаналізуємо їх у контексті БКДО України та можливостей практичної реалізації через театралізовану діяльність. Така інтеграція дає змогу системно поєднати теоретичні засади емоційного розвитку з практичними формами навчання, забезпечуючи цілісне формування емоційної компетентності дитини (табл. 1).

Табл. 1.

**Формування емоційної компетентності старших
дошкільників засобами театралізованої діяльності**

№ з/п	Напрямок емоційного розвитку (НУМО)	Відповідна компетентність у БКДО України	Реалізація засобами театралізованої діяльності
1.	Відтворення емоції	Мистецько-творча та особистісна	Виразення емоцій через рольові ігри та сценічні образи, гра з іграшками та реквізитом
2.	Усвідомлення емоції оточуючих	Соціальна, особистісна	Взаємодія у групових сценках, обговорення почуттів персонажів, спостереження за емоціями партнерів
3.	Відчуття простих емоцій	Особистісна, соціальна	Інсценування життєвих ситуацій із різними емоційними станами персонажів, обговорення реакцій
4.	Прояв істерик та афектів	Особистісна (саморегуляція), соціальна	Розігрування сцен, де дитина вчиться контролювати емоції, аналізує поведінку героя та її наслідки
5.	Перехід між емоційними станами	Особистісна (емоційна регуляція), соціальна	Рольові вправи з контролю емоцій, моделювання змін настрою персонажів та їхніх дій
6.	Цікавість до емоційних станів інших	Соціальна, особистісна	Обговорення мотивів і почуттів героїв, постановка запитань, вивчення емоційних реакцій партнерів
7.	Розрізнення емоційних станів оточуючих	Соціальна, особистісна	Спостереження та відтворення емоцій партнерів у сценках, використання міміки та жестів
8.	Розрізнення власних настроїв	Особистісна (самосвідомість, емоційне самовідчуття)	Самовираження через рольові ігри, відтворення власних емоцій у грі та сценках
9.	Пояснення причини власних емоцій	Особистісна (рефлексія), соціальна	Аналіз поведінки персонажів, обговорення причин емоцій, рефлексія після ігрових ситуацій
10.	Розрізнення емоцій інших людей	Соціальна, особистісна, мистецько-творча	Впізнавання емоцій у партнерів під час сцен, моделювання реакцій персонажів, рольові вправи на емпатію

Отже, театралізована діяльність є ефективним засобом розвитку емоційної компетентності дітей старшого дошкільного віку, оскільки забезпечує їх

природне долучення до емоційно насиченого творчого середовища у закладі дошкільної освіти чи вдома. Вона створює умови для безпечного переживання, вираження та осмислення різних емоційних станів через рольове перевтілення, моделювання соціальних ситуацій і художньо-образну взаємодію.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Театралізовану діяльність можна розуміти як комплексний педагогічний ресурс, що інтегрує емоційний, когнітивний і соціальний розвиток старших дошкільників, забезпечуючи формування в них цілісної системи емоційної компетентності, необхідної для подальшої успішної взаємодії у школі та повсякденному житті.

Можна стверджувати, що театралізована діяльність має значний психолого-педагогічний потенціал для розвитку емоційної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Вона забезпечує цілісне долучення дитини до емоційно насичених ситуацій, сприяє усвідомленню, вираженню та регуляції власних емоцій, формує здатність розпізнавати емоції інших, розвиває емпатію, рефлексію та навички соціальної взаємодії. Поєднання художнього образу, рольового перевтілення та моделювання життєвих ситуацій визначає те, що театралізована діяльність є ефективним засобом формування основних компонентів емоційної компетентності старших дошкільників.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці методичних рекомендацій щодо розвитку емоційної компетентності старших дошкільників засобами театралізованої діяльності.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти України. Київ, 2021. URL: <https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/sites/1/doshkilna/2020/21.12/bazovyy%20komponent%20doshkillya.pdf> (дата звернення: 16.10.2025).
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник : довідкове видання. Київ : Либідь, 1997. 374 с.
3. НУМО. Офіційна платформа для навчання та розвитку : вебсайт. URL: <https://numo.ua> (дата звернення: 19.11.2025).
4. Олійник О. М. Розвиток емпатії дітей старшого дошкільного віку в процесі театралізованої діяльності. Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології». 2010. Вип. 9. С. 165–174.
5. Синявський В., Сергєєнкова О. Психологічний словник. Київ : Науковий світ, 2007. 336 с.
6. Раєвська Я., Солякова О. Розвиток емоційної компетентності особистості: теоретичний дискурс. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Психологія*. 2021. Вип. 3 (52). С. 127–132.
7. Ходаківський О. Оманлива очевидність: сучасні підходи до вивчення історії емоцій. *Наукові записки НаУКМА. Історичні науки*. 2022. № 5. С. 70–79.

8. Забаровська С. М. Сутність поняття та основні компоненти емоційної компетентності особистості. *Слобожанський науковий вісник. Серія: Психологія*. 2024. № 1. С. 50–55.
9. Ekman P. An Argument for Basic Emotions. *Cognition and Emotion*. 1992. Vol. 6, № 3–4. p. 169–200.
10. Izard C. E. Basic emotions, relations among emotions, and emotion-cognition relations. *Psychological Review*. 1992. Vol. 99, № 3. p. 561–565.
11. Saarni C. The Development of Emotional Competence. New York : Guilford Press, 1999. 381 p.

References

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity Ukrainy [Basic component of preschool education of Ukraine]. (2021). Kyiv. Retrieved from <https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/sites/1/doshkilna/2020/21.12/bazovyy%20komponent%20doshkillya.pdf> (in Ukrainian).
2. Honcharenko, S.U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk: dovidkove vydannia* [Ukrainian pedagogical dictionary: reference edition]. Kyiv: Lybid. (in Ukrainian).
3. NUMO. Ofitsiina platforma dlia navchannia ta rozvytku [NUMO. Official platform for learning and development]. Retrieved from <https://numo.ua> (in Ukrainian).
4. Oliinyk, O.M. (2010). Rozvytok empatii ditei starshoho doshkilnogo viku v protsesi teatralizovanoi diialnosti [Development of empathy in older preschool children in the process of theatrical activity]. *Zbirnyk naukovykh prats «Problemy suchasnoi psykholohii»*, 9, 165–174. (in Ukrainian).
5. Syniavskiy, V., Serhieienkova, O. (2007). *Psykholohichnyi slovnyk* [Psychological dictionary]. Kyiv: Naukovyi svit. (in Ukrainian).
6. Raievska, Ya., Soliakova, O. (2021). Rozvytok emotsiinoi kompetentnosti osobystosti: teoretychnyi dyskurs [Development of emotional competence of personality: theoretical discourse]. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi akademii upravlinnia personalom. Psykholohiia*, 3(52), 127–132. (in Ukrainian)
7. Khodakivskiy, O. (2022). Omanлива ochevidnist: suchasni pidkhody do vyvchennia istorii emotsii [Deceptive evidence: modern approaches to the study of the history of emotions]. *Naukovi zapysky NaUKMA. Istorychni nauky*, 5, 70–79. (in Ukrainian)
8. Ekman, P. (1992). An Argument for Basic Emotions. *Cognition and Emotion*, 6(3–4), 169–200. (in English).
9. Izard, C.E. (1992). Basic emotions, relations among emotions, and emotion-cognition relations. *Psychological Review*, 99(3), 561–565. (in English).
10. Saarni, C. (1999). *The Development of Emotional Competence*. New York: Guilford Press. (in English).